

Xavier Mayor Farguell

Dr. en Biologia. Especialista en planificació estratègica de l'entorn. Membre de la Junta de la Societat Catalana d'Ordenació del Territori.

APUNTS SOBRE LA XARXA NATURA 2000: DEURES FETS O DEURES PER FER?

Tot fa indicar que finalment s'aprovarà la proposta de Catalunya d'espais constituents de la Xarxa Natura 2000. Una proposta que fa el Govern de Catalunya actual -després d'un petit reguitzell de propostes fallides- per tal d'establir aquells espais que s'han d'incorporar al sistema d'espais protegits de Catalunya. La proposta es fa en compliment del que determina la Directiva 92/43/CEE, de 21 de maig, relativa a la conservació dels hàbitats naturals i de la fauna i la flora silvestres - més coneguda com la Directiva hàbitats - i que va ser aprovada per la Unió Europea l'any 1992.

En aquest escrit em correspon fer un comentari amb cert to crític, tot i que el faré en positiu i a tall de reflexió.

Fins arribar a aquesta proposta s'ha fet un recorregut llarg, molt llarg, massa llarg. Tant llarg que ha portat un total de 13 anys, des de l'any 1992 fins el 2005. Tot i la responsabilitat que puguin tenir en aquesta demora els responsables europeus de la Xarxa per la cripticitat i indeterminació de determinats aspectes técnico-administratius del desenvolupament de la xarxa, com a país ens hauríem de preguntar si ens podem permetre que cada acció estratègica rellevant ens porti tant de temps. Encara més, quan tant llarg recorregut a més no acaba de satisfer pràcticament ningú. El llistat d'institucions o organismes públics o privats que demanaven retalls o ampliacions o concrecions diferents de la Xarxa també és llarg: el propi Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca i el Departament de Política Territorial i Obres Públiques; les empreses públiques Reg Sistema Segarra-Garrigues SA i Regs de Catalunya SA; partits polítics com Convergència i Unió; el Consell de Federació del Partit dels Socialistes de Catalunya; l'Ajuntament de Vilaller i l'Entitat municipal descentralitzada de Senet, nucli agregat de Vilaller (Alta Ribagorça); el Consorci Alba-Ter; la Comunitat de Regants del canal Segarra-Garrigues i la Plataforma anti-ZEPA dels Plans de la Unilla; la Unió de Pagesos; el Consell Comarcal de l'Urgell; el sindicat agrari Joves Agricultors i Ramaders de Catalunya; la Institució Catalana d'Història Natural; la Institució per a l'Estudi, Gestió i Recuperació dels Ecosistemes Lleidatans (EGRELL); la Institució de Ponent per la Conservació i l'Estudi de l'Entorn Natural (IPCENA); Seo/Birdlife i DEPANA (Lliga per a la Defensa del Patrimoni Natural); la Fundació Territori i Paisatge de Caixa Catalunya; les plataformes ciutadanes, com la Plataforma cívica Respectem el Pla del Bages i la Plataforma en Defensa de les Hortes i les Ribes del Ter; els representants de l'empresariat, com la Cambra de Comerç de Barcelona, el Reial

Automòbil Club de Catalunya (RACC), Barcelona Aeronàutica i de l'Espai, i la patronal catalana Foment del Treball.

Dit això, particularment crec que la Xarxa Natura 2000 és una bona i estratègica iniciativa que té virtuts molt rellevants per a la protecció de la natura del país. Però també les té més enllà, no en va és una proposta sectorial d'ordenació territorial d'abast europeu, convenientment coordinada entre països, i que va més de baix a dalt que de dalt a baix. També penso que pot contribuir a establir una nova estratègia econòmica associada a àmbits amb valors naturals. I penso que situa a Catalunya en un bon lloc, un lloc que es mereix tant per ubicació biogeogràfica, com per la fenia feta per moltes generacions d'habitants, com per les expectatives que dona per a un futur de país de qualitat, que haurem de saber orientar també des d'una perspectiva econòmica i social.

Tècnicament parlant, tal i com està plantejada, no té una continuïtat territorial assegurada. I, per tant, no té una continuïtat ecològica assegurada

Incidint en aspectes més tècnics, em cal dir que no he sabut veure o trobar les dades corresponents a la biodiversitat que es protegeix amb la possible implementació de la Xarxa. Contràriament, sí que es constaten els evidents efectes sobre determinades espècies que han estat el motiu d'inclusió de molts dels espais a la Xarxa, cosa que cal valorar positivament ja que es tracta d'espècies en situació menys favorable o clarament desfavorable. Tanmateix, no podem obviar que només són unes desenes d'espècies vulnerables enfront a un "pool" important de biodiversitat present a Catalunya. És cert que amb la protecció de determinats espais per a determinades espècies hi ha moltes més espècies que en surten beneficiades directament o de retruc. Per tant, si la protecció de la biodiversitat és l'objecte principal de tota política de preservació, no hauríem de saber o preveure quin efecte tindrà la consolidació de la Xarxa Natura 2000 en la preservació de la nostra biodiversitat?

Pel que coneixem de la proposta que es discuteix, altre cop Catalunya aposta per un protecció important del seu entorn en tant que patrimoni natural. Un primer pas substancial en aquest sentit va ser l'aprovació del Pla d'Espais d'Interès Natural (PEIN). El PEIN establia una protecció "bàsica" d'un 20% del territori, per bé que una part dels espais que el com-

posen tinguin proteccions més importants. La proposta de Xarxa Natura 2000, aquest cop sota les indicacions d'Europa però amb la responsabilitat pròpia de decidir el que es vol, estableix una protecció de territori d'un 30 % en superfície, considerant també la protecció d'espais marins (una qüestió històricament pendent).

Tanmateix, ha estat precisament aquest augment de la superfície protegida un dels aspectes més destacats en les crítiques i pels detractors. En aquest sentit, s'ha utilitzat com a argument central que la superfície protegida per la Xarxa Natura 2000 a Catalunya és superior a la d'altres territoris Europeus. La comparació en aquest cas és clarament espúria. L'alt nivell de biodiversitat i de riquesa d'entorn que té Catalunya respecte de molts altres territoris europeus l'invalida. El que és important és que en patrimoni natural destaquem respecte d'Europa. Efectivament, els actius en biodiversitat i varietat d'hàbitats a Catalunya, en comparació a altres indrets europeus, són molt apreciables. Si en biodiversitat resulta que tenim un punt de partida més interessant i positiu que el d'altres indrets potser ens caldria apreciar-ho molt més. L'exercici d'emmirallar-nos amb Europa, que tant bé resulta per altres qüestions, en aquest cas no funciona igual. Si en altres aspectes no estem a l'alçada de Europa, en un que tenim la sort de destacar potser fora bo cuidar-lo. Europa sí que se'n preocupa i el valora, va ser Europa la que ens va haver de "tocar el crostó" en relació a la manca de representació de determinats hàbitats en les nostres propostes de Xarxa Natura 2000. La qüestió no està tant en la quantitat sinó en la qualitat.

Dins d'aquesta qualitat podríem legitimament considerar altres propostes possibles, amb ajustaments de superfície, de contingut d'espais concrets inclosos o no inclosos, d'espais que mereixen ser incorporats, per alguns, o que haurien de ser retirats total o parcialment, per altres. Però que ens sàpiga greu tenir una millor configuració i qualitat de territori resulta una mica estrany. La qualitat de superfície protegida en general no és un bon argument per criticar la xarxa, altre cosa són les compensacions i compromisos que la proposta pugui comportar. Cal entendre, doncs, que l'argument de la superfície protegida ha estat utilitzat potser com a pantalla per defensar altres coses de menor mida.

Continuant amb els aspectes més tècnics, queda clar que la directiva parla de Xarxa europea d'hàbitats d'interès. És important ja que els hàbitats són una expressió conjunta dels continguts biològics i de les interaccions amb el territori. Les espècies no viuen aïllades sinó en complexa interacció amb el territori. Per això, protegir els hàbitats és protegir un gran nombre de valors naturals i processos ecològics. En la proposta es parla de Xarxa, però ho fa en un cert sentit administratiu, ja que es refereix a un conjunt d'espais que de manera coordinada aixoplugarà un conjunt de territoris, un conjunt d'espècies. Però tècnicament par-

lant, tal i com està plantejada, no té una continuïtat territorial assegurada. I, per tant, no té una continuïtat ecològica assegurada.

Aquesta mancança, que tant va ser criticada per molts en relació a la xarxa d'espais protegits de Catalunya (el PEIN), és repeteix amb la Xarxa Natura 2000. I, tanmateix, no s'han sentit veus en aquest sentit. La connectivitat ecològica dels espais protegits no és qualsevol cosa. Probablement és una de les apostes estratègiques més importants que estem enfrontant actualment en el tractament de l'entorn. És aquella peça que permet garantir molt i millor el funcionament ecològic del territori i que permet assolir convenientment els objectius de preservació que comporta la Xarxa Natura 2000. És aquella peça clau que ens falta i que dona ple sentit a les polítiques de conservació de la biodiversitat in situ. Insisteixo, la connectivitat ecològica de la xarxa és bàsica.

Tant és així que en l'aprovació del PEIN ja es recollia com una necessitat. Des de llavors el desenvolupament de la connectivitat ecològica a Catalunya ha fet molt camí. I l'ha fet malgrat no tenir pràcticament cobertura jurídica. A Catalunya, l'esforç que s'ha fet ens ha situat com un dels llocs del món on s'ha generat més profusió d'estudis i aportacions en aquesta matèria. Però no és un aspecte que ens interessi només aquí, també preocupa a Europa. Actualment a Europa hi ha neguit sobre com establir les corresponents connexions ecològiques. Serveixin d'exemple els estudis que, per tal de configurar una metodologia per a identificar la Xarxa Ecològica Pan-Europea de la Europa occidental, s'estan fent a la Wageningen University and Research Centre, sota l'encàrrec del Ministeri d'Agricultura, Gestió de la natura i Qualitat dels aliments d'Holanda.

Després de 13 anys, tantes veus dissidents, per poc o per massa, em fan pensar que en reptes de país com aquests, on els rèdits que s'obtenen són genèrics per a la població i xoquen amb els legítims drets dels propietaris dels terrenys, és imprescindible un pacte general, tant com ho és no dilatar en excés en el temps la seva resolució. Potser el que ens cal es començar a fer alguna cosa per tal d'entendre que la comprensió dels nostres territoris ha canviat profundament en poc temps i que s'ha tornat més complexa. I que cal establir i definir l'entorn que volem pensant en les persones que hi viuen i que en gaudeixen. Potser ens cal negociar de bell nou les regles del joc que en ell es donen. Redefinir-les en base a acords, perquè s'han de tenir en compte les necessitats i drets comuns i particulars, el bon ús del territori i, en ell el de la biodiversitat. Esperem que per posar fil a aquesta agulla no calgui esperar 13 anys més, sinó que es faci com abans millor i que siguem prou intel·ligents com per arribar a un gran acord de país al respecte. El camí traçat sota les regles actuals ja el coneixem, potser caldria que ens donéssim una oportunitat doncs.